

Хатнюк Ю.А. Классификация субъектов борьбы с рейдерством в Украине

Исследуются проблемы определения компетенции и особенностей деятельности субъектов борьбы с рейдерством как формой незаконного перераспределения собственности в Украине, осуществляется углубленное изучение и классификация соответствующих субъектов, а также очерчиваются пути оптимизации взаимодействия органов государственной власти, осуществляющих деятельность в указанной сфере.

Ключевые слова: классификация, субъект, борьба с рейдерством, органы государственной власти, компетенция.

Khatnuik Yu.A. Classification of subjects in the fight against raiding in Ukraine

In this article the problems of definition of competence and features of subjects' work in combating raids as a form of illegal redistribution of property in Ukraine are investigated. The depth study and classification of the subjects is done and the ways of improving the interaction of state bodies which carry out activity in this sphere are outlined.

Key words: classification, subject, state bodies, combating raids, competence.

Стаття надійшла 9 жовтня 2012 р.

УДК 340+35.078.3

Л.Г. Чистоклєтов

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ
СКЛАДОВОЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Проаналізовано основні теоретичні та практичні аспекти формування та оцінки рівня проблем, пов'язаних з особливостями функціональної складової правоохоронних органів у сфері діяльності суб'єктів господарювання. На основі дослідження визначено сутність правоохоронної діяльності та корінних змін їх завдання щодо належного адміністративно-правового забезпечення умов безпечного функціонування суб'єктів господарювання.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, недержавні суб'єкти правоохорони, безпека, суб'єкти господарювання, адміністративно-правове забезпечення.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування системи правоохоронних органів у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання визначається її здатністю забезпечувати захист прав і свобод суб'єктів господарювання. Цей напрям діяльності держави та її органів є одним з основних завдань реформування сучасного українського суспільства і правової системи загалом. Інтерес до даної проблеми сьогодні цілком закономірний, що зумовлюється процесами реформування правоохоронної системи України, а також існуванням проблеми – протидії злочинності та адміністративної деліктності. Не є таємницею той факт, що сучасна Українська держава ще не відповідає ідеальним уявленням про правову державу, в якій всесторонньо забезпечується і гарантується безпечно середовище для діяльності суб'єктів господарювання. Проте демократичне суспільство повинне мати врегульовані правом ефективні механізми взаємовідносини суб'єктів господарювання з різними інститутами усіх гілок влади, а, особливо, правоохоронними органами, на які й покладається обов'язок забезпечення належних умов безпечного функціонування суб'єктів господарювання.

Стан дослідження. Наукові розробки теоретичних та практичних аспектів формування та оцінки рівня проблем, пов'язаних з особливостями функціональної складової правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки суб'єктів господарювання, знайшли втілення у працях таких науковців, як В. Білоус, А. Подоляка, В. Фокін, О. Соколенко, В. Кулапов та ін.

Виходячи з означеної проблематики та короткого аналізу наукових джерел, **метою даної статті** є теоретичне обґрунтування наукової позиції щодо функціональної системи правоохоронних органів та кардинальної зміни їх завдання, які повинні позитивно вплинути на соціальні, політичні, ідеологічні та економічні передумови адміністративно-правового забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основних положень. Адміністративно-правове забезпечення безпеки різних суб'єктів господарювання є одним із найважливіших завдань органів державної влади, місцевого самоврядування, інших органів та організацій, оскільки вони покликані гарантувати такі відносини у суспільстві, при яких здійснюється їх захист і поступовий прогресивний розвиток. Особлива роль у практичному забезпеченні безпеки підприємства належить правоохоронним органам. Згідно з опитуванням, в Україні за 2011 рік 40% посадових економічних злочинів припало на вище керівництво, на керівників середньої ланки – 40% і 20% на молодший склад компаній [1].

Таким чином, в Україні почалося формування самостійної політики правової держави в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі щодо боротьби з економічною злочинністю, реформування в межах адміністративної реформи органів виконавчої влади, яким законодавчо надано відповідний правовий статус [2, с. 59].

Однак, зміни, що відбуваються в соціальному, політичному, економічному розвитку країни, не дозволяють досить глибоко реформувати інститути демократії, в той час, як адміністративно-правове забезпечення безпеки суб'єктів господарювання є сьогодні об'єктом особливої уваги в діяльності держави і його органів, що знаходить своє закріплення в Конституції України. Конституція України визначила юридичну базу гарантій законності – усі державні органи, їх посадові особи, об'єднання громадян та інші суб'єкти права повинні діяти в межах Конституції та відповідно до законів України (ст. 6, 8); громадянам гарантується звернення до суду для захисту своїх конституційних прав і свобод; прокуратурі надано право здійснювати нагляд за дотриманням законів органами, які ведуть дізнання, досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність (п. 3 ст. 121) [3]. Для забезпечення безпеки суб'єктів господарювання правоохоронним органам надано відповідний правовий статус, що визначає їхні функції, завдання, права та обов'язки.

Однією з ключових проблем у досліджуваному контексті залишається відсутність чіткого законодавчого визначення побудови системи правоохоронних органів, принципів та напрямів їх організації та діяльності, форми взаємодії з недержавним сектором щодо безпеки їх діяльності тощо.

Одне із центральних місць у різноманітній та багатоплановій діяльності держави займає виконання завдань із адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання, охорони їх прав та законних інтересів, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. Така функція держави, на думку багатьох фахівців як зарубіжної юридичної школи, так і вітчизняних учених-юристів, належить до однієї з головних у цивілізованому суспільстві. Цей різновид державної діяльності в юридичному аспекті отримав назву «правоохоронна діяльність», а установи, що її здійснюють – «правоохоронні органи». Кожній державі притаманна реалізація певних державних функцій. Ідея щодо необхідності виокремлення в державному механізмі самостійної групи органів, які здійснюють правоохоронну діяльність, у літературних джерелах останніх років знайшла досить чітке оформ-

лення. При цьому під правоохоронною розуміється така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу. Широке тлумачення даного поняття дають українські вчені. Так, на думку А. Подоляка, правоохоронна діяльність, повинна бути спрямована на запобігання виникненню умов і причин можливих та вчинених суспільно небезпечних явищ, припинення їх розвитку та ліквідацію наслідків [4].

Нині в законодавстві існує прогалина щодо визначення поняття «правоохоронна діяльність». Крім того, чинне законодавство не надає і вичерпного переліку правоохоронних органів. У різних законодавчих актах поняття та перелік правоохоронних органів визначаються по-різному. Найширший їх перелік міститься у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», яка до таких органів відносить органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи та установи виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції. Термін «правоохоронні органи» згадується також у законах «Про громадянство України», «Про державну таємницю», «Про захист суспільної моралі», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про основи національної безпеки України», «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону» та інших.

Окрім перелічених законів, термін «правоохоронні органи» згадується ще й у численних нормативних актах Президента та Кабінету Міністрів.

Нечітке й суперечливе використання законодавцем терміна «правоохоронні органи» свідчить про відсутність єдиного підходу в його розумінні й тлумаченні. Це ускладнює розв'язання теоретичних проблем в їх діяльності, правове й соціальне становище їхніх працівників і в кінцевому результаті, негативно впливає на правове регулювання компетенції правоохоронних органів у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання.

Зрозуміло, що правоохоронна діяльність виходить за межі діяльності лише правоохоронних органів. Окремі її функції виконують

законодавча та виконавча гілки влади, президентські органи, інститути громадянського суспільства тощо. Російський дослідник В.М. Фокін розділив усі правоохоронні органи на спеціалізовані і неспеціалізовані та навів узагальнене їх визначення – «це наділені владними повноваженнями органи держави, громадські об'єднання, організації незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, які на виконання конституційних, законодавчих й інших правових норм у межах своєї компетенції, у властивих їм правових формах і методах роботи здійснюють специфічну правоохоронну діяльність» [5, с. 41].

Ймовірно, що таке широке трактування включає діяльність недержавних суб'єктів правоохорони і спрямоване на протипагу тій думці, яка найчастіше зустрічається в юридичній літературі про те, що соціально значимі завдання правоохоронної діяльності виражені не так чітко, як владно-розпорядчі й службові.

При вирішенні питання приналежності тієї чи іншої інституції до числа правоохоронних органів переважна більшість вчених, як відмічає О.Л. Соколенко, дотримується суто лише позитивістського формально-правового підходу, використовуючи як критерій наявність чіткого законодавчого закріплення того, що певна інституція є правоохоронним органом [6, с. 700], що видається не зовсім вірним. В основу віднесення того чи іншого державного органу до правоохоронного має слугувати не тільки норма закону, а й фактичний статус.

На нашу думку, критерії віднесення тих або інших органів до числа правоохоронних слід шукати не в зовнішньому статусі цього органу і приналежності його до того або іншого відомства, а в їх повноваженнях, узявши за основу функціонально-державний критерій. Визначення усіх правоохоронних органів як такої дефініції ми вважаємо недоцільним, беручи за основу поняття «суб'єкт правоохоронної діяльності».

Сукупність функцій характеризує розмежування компетенції суб'єктів правоохоронної діяльності та певною мірою впливає на їх структуру, від наявності або відсутності якої залежить наявність або відсутність відповідного правоохоронного органу. При усій первинній горизонтальній видимості таких відносин вони не мають характеру рівності. Ці відносини не так виражені, як відносини між органами держави, але вони мають місце, реалізуючись на початкових етапах розвитку адміністративно-правових відносин. Ці відносини є особливими правоохоронними відносинами, обумовленими особливим характером їх здійснення за допомогою правоохоронної діяльності.

Заперечуючи можливість здійснення правоохоронної діяльності зі сторони суб'єктів господарювання, ми тим самим ігноруємо конституційні права громадян на участь в управлінні справами держави, внаслідок чого громадянин може стати суб'єктом управлінської діяльності; право громадян на об'єднання, включаючи право створювати професійні спілки для захисту своїх інтересів та інші права. Крім того, правоохоронна діяльність суб'єктів господарювання здійснюється і у рамках правозахисної діяльності ними самими оскільки об'єкт і суб'єкт цієї діяльності перебувають у єдності, а самі правозахисні дії включені в правову форму.

Правоохоронний характер дій суб'єктів господарювання обумовлений їх публічною складовою. У тому випадку, коли суб'єкт господарювання вимагає припинення протиправної дії, він діє виходячи із загальнодержавних (публічних) інтересів дотримання прав і свобод, забезпечення законності та правопорядку. Той же характер дій несуть в собі і дії суб'єктів господарювання з протидії рейдерському захопленню, промислового шпигунству тощо в межах необхідної оборони, крайньої необхідності.

Правоохоронні органи є частиною системи більш високого порядку – правоохоронної системи, що відрізняється від системи правоохоронних органів. Ще в кінці 90-х років ХХ сторіччя В.Л. Кулапов стверджував, що правоохоронні органи є вторинною частиною правоохоронної системи. Первинна частина обумовлена пріоритетом права над державою і характеризується охоронними правовими нормами та охоронними правовими відносинами [7, с. 53]. Цьому підходу відповідає необхідність розширення компетенції і сфери діяльності правоохоронних організацій, таких, як адвокатура, нотаріат, охоронні структури та правового врегулювання в нашій державі діяльності приватних детективів.

Тому правоохоронну систему слід уявляти не як сукупність правоохоронних органів, а як більш комплексну інституціонально-функціональну систему. Системоутворюючою ознакою усіх суб'єктів правоохорони є правоохоронна діяльність, яка, своєю чергою, здійснюється у рамках охоронних правовідносин.

Висновки. Підсумовуючи дослідження функціональної складової правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки суб'єктів господарювання, відзначимо наступне:

1. Правоохоронні органи, на нашу думку, слід розділити на дві великі групи за аналогією широких і вузьких їх функціональних пов-

новажень. До першої групи слід віднести ті органи, які у разі потреби можуть виступати правоохоронними. Ця група може бути названа органами, що виконують правоохоронні функції у разі потреби, тобто епізодично.

Друга група правоохоронних органів наділена саме правоохоронними функціями. Вони можуть бути представлені як правоохоронні органи за призначенням, в нашому випадку призначені для адміністративно-правового забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання.

Правоохоронну діяльність здійснюють не лише органи держави, але і суб'єкти господарювання у процесі забезпечення безпеки своєї діяльності, поняття якого повинно об'єднувати собою державних і недержавних суб'єктів правоохорони.

Для віднесення тих або інших суб'єктів до числа правоохоронних базовим критерієм служить виконання ними правоохоронних функцій, які здійснюються від імені держави, тобто вони мають публічне вираження і значення. При їх виконанні суб'єкти, що не належать до правоохоронних, переходять у новий стан. Діяльність таких суб'єктів регулюється адміністративним правом, норми якого визначають як організацію самої виконавчої влади, так і здійснювану нею й іншими суб'єктами публічної влади діяльність.

2. Для державних правоохоронних органів характерне виконання функцій, пов'язаних з конституційним контролем; правосуддям; здійсненням адміністративної юрисдикції; виявленням і розслідуванням злочинів; оперативно-розшуковою діяльністю; прокурорським наглядом; виконанням судових рішень і кримінальних покарань; попередженням і припиненням правопорушень; відомчим контролем; наданням юридичної допомоги і захисту та ін.

Для суб'єктів господарської діяльності в ході забезпечення власної безпеки характерне виконання наступних правоохоронних функцій: розшук осіб (наприклад, у разі викрадення комерційних таємниць, у разі невиконання боргових зобов'язань); здійснення окремих дій, схожих з оперативно-розшуковими заходами (наприклад, перевірка даних про особу, яка призначається на керівну посаду чи отримує допуск до роботи з конфіденційною чи таємною інформацією); охорона безпеки діяльності та майна власників підприємств та установ тощо.

3. На сьогодні відсутні механізми взаємодії правоохоронних органів та суб'єктів господарювання в частині визначення взаємовигідних напрямів попередження вчиненню правопорушень в економічній сфері.

4. Правоохоронна діяльність здійснюється суворо у рамках окреслених правом. Створення органів, що здійснюють правоохоронну діяльність, або передача подібних функцій представникам громадськості допускається в умовах, передбачених правом з дотриманням відповідних процедур.

5. Сутність правоохоронної діяльності обумовлена владністю відносин сторін, яка ґрунтується на їх юридичній нерівності, характерній і для взаємовідносин між громадянами. Ці відносини носять вертикальний характер, обумовлений односторонньою, врегульованою правом владною вимогою суб'єкта правоохорони. Такий «правовий зв'язок» створює обов'язок іншого суб'єкта усунути протиправну поведінку і його наслідки, недотримання цього правила тягне застосування заходів юридичного примусу.

6. Правоохоронна діяльність має складну системно-структурну організацію, складовими елементами якої є право і його діяльність, охорона держави і її публічно значимі функції, правоохоронна система з елементами, якими виступають державні й недержавні суб'єкти правоохорони, що здійснюють правоохоронну діяльність.

Таким чином, правоохоронну діяльність у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання можна охарактеризувати як діяльність державних органів і самих суб'єктів господарювання, що здійснюється в межах своєї компетенції, у властивих їм в нормативно передбачених державою способах, формах і методах. Вона спрямована на охорону інформаційних, фінансово-економічних, кадрових та інших ресурсів підприємства, а в цілому на забезпечення законності та правопорядку від протиправних посягань на власність та діяльність суб'єкта господарювання.

---

1. Квартальний бюлетень з корпоративної відповідальності. Вип. 9. – 2012 р. РвС Україна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pwc.com/ua/uk/press-room/assets/FY12_CRN_issue9_ukr.pdf

2. Білоус В.Т. Роль правового статусу правоохоронних органів у координації управління по боротьбі з економічною злочинністю / В.Т. Білоус // Науковий вісник Донецького інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 4. – С. 57–68.

3. Конституція України / Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 1996. – 116 с.

4. Подоляка А. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи / А. Подоляка // Віче. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1643/>.

5. Фокин В.М. Правоохранительные органы: учебник / В.М. Фокин. – М.: Былина, 2003. – 255 с.

6. Соколенко О.Л. Види правоохоронних органів України / О.Л. Соколенко // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 699–705.

7. Кулапов В.Л. Рекомендательные нормы советского права / В.Л. Кулапов; под ред. М.И. Байтина. – Саратов: СГУ, 1987. – 110 с.

Чистоклетов Л.Г. Особенности функциональной составляющей правоохранительных органов в сфере административно-правового обеспечения безопасности деятельности субъектов хозяйствования

Проанализированы основные теоретические и практические аспекты формирования и оценки уровня проблем, связанных с особенностями функциональной составляющей правоохранительных органов в сфере деятельности субъектов ведения хозяйства. На основе исследования определена сущность правоохранительной деятельности и коренных изменений их задания относительно должного административно-правового обеспечения условий безопасного функционирования субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность, негосударственные субъекты охраны порядка, безопасность, субъекты ведения хозяйства, административно-правовое обеспечение.

Chystokletov L.G. Features functional component of law enforcement agencies in the administrative and legal security service of business entities

The article analyses the basic theoretical and practical aspects of forming and estimating the level of the problems related to the features of functional constituent of law enforcement authorities in the field of activity of economy entities. On the basis of the research essence of law-enforcement activity and drastic alternations of their tasks in relation to the due administrative - legal providing of safe operating conditions of economy entities.

Key words: law-enforcement activity, non-state subjects of law enforcements, safety, economy entities, administrative-legal provision.

Стаття надійшла 25 січня 2013 р.